

tîn'indeki, "Üsküdar'da Kavukçular kur-bünde iki kubbeli bir câmi-i şerif bina etmiştir, kubbelerinin fâsılası sakıf misillü tavan bina olunmuştur" kaydından öğrenilmektedir. Son tamirde bu tavan kaldırılmış, orta bölüm duvarları yükseltılarak üzeri kâgir kubbe ile örtülmüştür.

Avlu duvarları kaldırıldığı sırada Şehid Ali Paşa'nın vakfettiği sıbyan mektebi de yıktırılmıştır. Caminin avlusunda, 1091 Ramazani başında (Eylül 1680) vefat eden Alemdar Ahmed Baba adında bir yatırın kabri vardı. Günümüzde bu mezar yaya kaldırımı kenarında bulunmaktadır.

Dâvud Paşa Camii, Türk mimari tarihinin başta gelen önemli eserlerinden biri gibi görünmemektedir. Ancak Osmanlı devri dinî mimarisinde benzerine pek rastlanmayan planı şaşırtıcıdır. Son tamir bunun esasının ne olduğunu araştırma imkânı bırakmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 243; *Âşıkpaşazâde, Târîh*, s. 263; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 88; *Ayvansarayî, Hadîkatü'l-cevâmî*, II, 205; a.mlf., *Vefeyât-ı Selâttîn*, s. 93; *Seftnetü'l-vüzerâ*, s. 19; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 106-107; *Sicill-i Osmânî*, II, 324; *Arşiv Kılavuzu* (nşr. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü), İstanbul 1940, II, 113; *Danişmend, Kronoloji*, I, 445-446, 463; *Konyalı, Üsküdar Tarihi*, I, 137-139; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 269-271; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimâî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Câmiler", *İFM*, XXIII (1963), s. 46, s. 77'de rs. 49 (eski planı); İbrahim Baytekin, "Davudpaşa Camii", *İst.A*, VIII, 4296-4299.

SEMAVİ EYİCE

DÂVUD PAŞA HAMAMI

Üsküp'te Sadrazam Koca Dâvud Paşa tarafından XV. yüzyıl sonlarında yaptırılan çifte hamam.

Sultan II. Bayezid devrinde uzun süre sadrazamlıkta bulunan Dâvud Paşa (ö. 904/1498) tarafından vakıflarına gelir sağlamak üzere Üsküp'ün merkezinde yaptırılmıştır. Yapım tarihini bildiren bir kayıt veya kitâbe yoktur. Bu konuda çalışanlardan Ekrem Hakkı Ayverdi hamamı Fâtih Sultan Mehmed devri eserleri arasında koymuş, Aydın Yüksel ise Hüsrev Redric'in bina için 1484 tarihini gösterdiğini belirtmiş, kendisi de esere II. Bayezid devri yapıları arasında yer vermiştir.

Üsküp'te Vardar Köprüsü başında olan Dâvud Paşa Hamamı, Rumeli'deki Osmanlı devri Türk eserleri arasında gösterişli mimarisıyla en heybetli olanlardan biridir. 953 (1546) tarihli *İstanbul Va-*

kıfları Tahrir Defteri'ne göre bu büyüklükte bir hamam için az sayılacak 5838 akçe tutarında gelir getirmesi şaşırtıcı olan tesis, 1948'den sonra tamir edilerek küçük bazı değişikliklerle kitâbeler müzesi ve sanat galerisi haline getirilmiştir.

Muntazam taş ve tuğla dizileriyle örülen cephesi, çifte soyunma yeri kubbeleriyle âbidevî bir dış görünüme sahip olan hamamın plan düzeni, genellikle Osmanlı devri Türk hamamları geleneğine uygundur. Ancak bazı farklılıklar da göze çarpar. Erkekler kısmının girişi ön cephede olup bunun iki yanında sivri tahtif kemerli pencereler vardır; yan cephede de iki pencere bulunur. Girişi yan sokaktan olan kadınlar kısmının penceresi yoktur. Bu kısım yalnız kubbe ortasındaki aydınlık fenerinden biraz ışık alır. Normalde dikdörtgen biçiminde ve üç bölümlü olan ılıklik kısmı, burada her iki kanatta da kubbe ile örtülü birer kare mekân halindedir. Ayrıca erkekler kısmında büyük, kadınlar kısmında çok daha küçük ölçüde olmak üzere yine kubbeli birer mekâna bu ılıklikten geçilir. Bilinen Osmanlı hamamlarında rastlanmayan bir yenilik olan bu hacimlerin hangi gaye ile yapıldığı bilinmemektedir. Bu yan mekânlarla esas ılıklik arasında erkekler kısmında çifte, kadınlar kısmın-

da tek helâ vardır. Erkekler kısmının sıcaklık bölümü eski Türk mimari geleneğinde, dört eyvanlı tiptedir. Ancak burada dört eyvan olmakla beraber aralarında yalnız üç köşede halvet hücreleri vardır. Dördüncü hücrenin yeri yandaki kubbeli hacim tarafından işgal edilmiştir. Ötekine nisbetle daha küçük olan kadınlar kısmı ise sıcaklıkta çok değişik bir plana sahiptir. Burada iki sütun yardımıyla sağlanmış, üç eyvanlı ve ortası kubbeli bir ana mekâna açılan, kubbeli yan yana iki halvet hücresi bulunur. Böylece Dâvud Paşa Hamamı'nın kadınlar kısmı, Türk hamam mimarisinde oldukça az rastlanan "ortası kubbeli, enine sıcaklık ve çift halvet hücreli" tipin bir temsilcisi olmaktadır.

Dâvud Paşa Hamamı'nın, sekiz köşeli sağır kasnaklara oturan yaklaşık 11.60 m. çapındaki camekân kubbeleri binaya heybetli bir görünüm sağlar. Belli başlı bütün mekânlarında kubbe ve tonozlara geçiş için yapılmış olan, hepsi de değişik desenli mukarnas ve Türk üçgenleri hamamı ilgi çekici yapmaktadır. Ayrıca küçük kubbe ve tonozlarda aydınlatma için yapılan filgözü menfezlere de yıldız biçimi verilmiştir.

Dâvud Paşa Hamamı, gurbette kalan Türk eserleri arasında en güzel ve değerlilerinden biridir. Birçok benzeri gibi, bu arada *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nden yine Vardar yakınında bulunduğu öğrenilen Küçük Dâvud Paşa Hamamı gibi yıktırılıp ortadan kaldırılmaması, esas fonksiyonu dışında da olsa tamir edilmiş olarak bakımlı biçimde korunması sevindiricidir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 345-346; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 878; a.mlf., *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri III*, s. 297-299; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 405-407; Ivan Zdravkoviç, "Restauracija i adaptacija Davut-Pašinog amam u Skopje", *Zbornik Zaštitu Spomenika Kulture*, I, Beograd 1950, s. 45-46.

SEMAVİ EYİCE

DÂVUD PAŞA KIŞLASI

Sultan II. Mahmud tarafından Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin ikametî için İstanbul'da Dâvud Paşa sahrasında 1827 yılında inşa ettirilen kışla.

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında yeniçeri kışlalarından biri yakılıp diğeri de yıkıldığından, Sarây-ı Atîk-i Âmire yeni teşkil edilen Asâkir-i

Dâvud Paşa Hamamı ve planı (Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri III*, rs. 1428) - Üsküp / Makedonya

